

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Overman, R., *Een welkom academisch gezelschap. Geschiedenis van de Amsterdamse Universiteits-Vereniging 1889-2007* (Amsterdam: Aksant, 2008, 407 blz., € 19,90, ISBN 978 90 5260 275 2).

De Amsterdamse Universiteitsvereniging (AUV) werd in 1889 opgericht naar aanleiding van een vorstelijke gift van tabakshandelaar Rudolf Lehmann, bestemd voor een nieuwe aula voor de (toen nog Gemeentelijke) Universiteit van Amsterdam. Het bedrag dat overbleef werd door de AUV bestemd voor studiebeurzen en onderzoekssubsidies. Daarnaast wilde de vereniging een bindende rol spelen in de universitaire gemeenschap. Daarom probeerde ze leden te werven onder de hoogleraren, studenten en alumni. Hun contributie zou bovendien het vermogen aanvullen.

Helaas lukte dit maar ten dele. Gedurende haar hele bestaan kampte de AUV met gebrek aan belangstelling onder potentiële leden. Het vermogen groeide wel, voornamelijk door enkele incidentele grote giften of legaten. Vanaf de jaren dertig werd bovendien het beheer van enkele andere fondsen – veelal legaten – aan het bestuur van de AUV toevertrouwd. De vereniging wist prominente figuren aan zich te binden: onder de bestuursleden waren Nobelprijswinnaar Tobias Asser en president van De Nederlandsche Bank Marius Holtrop.

Het vermogen van de AUV en de daaronder ressorterende fondsen werd gebruikt voor studiebeurzen voor armlastige, getalenteerde studenten. Gemiddeld ging het om enkele tientallen per jaar. Daarnaast konden hoogleraren een bijdrage vragen voor bijvoorbeeld de aanschaf van wetenschappelijke instrumenten of een handbibliotheek. De vereniging schonk overigens zelden het gehele benodigde bedrag.

De vereniging kende een korte bloeiperiode tijdens de periode van ca. 1955 tot 1970, voornamelijk onder voorzitterschap van Holtrop. Door een jaarlijkse gift van f15.000 van Shell werd de armslag van de vereniging sterk uitgebreid. Een grote gift van vatenfabrikant Bernard van Leer werd besteed aan de oprichting en exploitatie van een mensa aan de Damstraat. Na de oorlog konden ook studentenorganisaties zoals CREA op steun rekenen. Bekend werd de bijdrage aan een nieuw botenhuis voor Nereus in de jaren tachtig. Om het academische gemeenschapsgevoel te versterken organiseerde de AUV bovendien ‘universiteitsdagen’, die al snel veranderden in

alumnidagen met een zeer wisselend aantal bezoekers.

In de afgelopen twee decennia heeft de professionalisering ook bij deze vereniging van vrijwilligers toegeslagen. De banden met de universiteit zijn aangehaald, mede door de ‘directeur alumni-relaties’ die in het Maagdenhuis werd aangesteld. De vereniging werd bovendien gesplitst in een fonds (stichting) en een alumnivereniging. Feitelijk zou je kunnen zeggen dat het onderscheid altijd al bestond. Het fonds heeft ruim een eeuw lang redelijk goed gefunctioneerd; de vereniging is nooit echt van de grond gekomen. Overman blijft in zijn beschrijving dicht bij de vereniging. Hij besteedt veel aandacht aan de bestuurlijke beslommingen, bijvoorbeeld in het hoofdstuk over de Tweede Wereldoorlog. Daarin doet hij uit de doeken hoe het AUV-bestuur met succes probeerde het verenigingsvermogen uit handen van de bezetter te houden, voornamelijk door te proberen niet op te vallen. Ook het financiële beheer tijdens de verschillende economische crises uit de afgelopen eeuw wordt nauwgezet beschreven, evenals de vele mislukte pogingen om meer leden te werven. In een aantal bijlagen worden bestuurlijke en financiële gegevens nog eens op een rijtje gezet.

Helaas komt de context minder uit de verf, afgezien van wat obligate stukjes over de ontwikkeling van de UvA zelf. Zo komen we weinig te weten over andere instanties die studenten en onderzoekers van financiële steun voorzagen. Het relatieve belang van de AUV-subsidies is daardoor moeilijk in te schatten – we weten alleen dat het aantal beurzen in het niet viel bij de beurzen van de lokale- en rijksoverheid, en dat de onderzoekssubsidies zelden meer dan een kwart van de kosten dekten.

De AUV was een particulier initiatief in een tijd dat private financiering van wetenschap helemaal niet vanzelfsprekend was. De geschiedenis van de vereniging is een prachtige aanleiding om de veranderende rol van de ‘derde geldstroom’ eens te bekijken. Ook een vergelijking met die andere Amsterdamse universiteit, de VU, ligt voor de hand: die universiteit werd aanvankelijk volledig door particulieren gefinancierd. Maar daarover geen woord. Alleen de Leidse Universiteitsvereniging wordt een paar keer genoemd, omdat ze fungeerde als voorbeeld van de rol die AUV zou willen vervullen.

Overman schrijft herhaaldelijk over de ‘wezenlijke rol’ van de AUV als ‘hoeder’ van de Amsterdamse academische genootschap. Hij claimt dat de subsidies ‘leidden tot baanbrekend onderzoek’. Die oordelen worden echter nauwelijks onderbouwd. De AUV droeg weliswaar bij aan belangrijk onderzoek van bijvoorbeeld de fysicus Zeeman en de primatoloog Kortland,

maar die bijdrage bedroeg steeds maar een klein gedeelte van de onderzoekskosten. Het belang van het onderzoek staat buiten kijf, maar het relatieve belang van de AUV-subsidie blijft onduidelijk. Bovendien werkte de vereniging altijd op aanvraag, dus de subsidies waren nooit de aanleiding voor nieuw onderzoek. Ook de herhaalde opmerking dat men ‘zelden tevergeefs bij de vereniging aanklopte’ wordt tegengesproken door het feit dat Overman regelmatig beschrijft hoe aanvragen werden afgewezen.

Het boek is een vlot geschreven verenigingsgeschiedenis, die ongetwijfeld nuttig kan zijn voor universiteitshistorici en andere onderzoekers. Maar een lezer die geïnteresseerd is in meer dan de AUV zelf, blijft met veel vragen zitten.

David Baneke, Sterrewacht Universiteit Leiden

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Piceu, T., *Over vrybuters en quaetdoenders. Terreur op het Vlaamse platteland (eind 16e eeuw)* (Leuven: Davidsfonds, 2008, 291 blz., € 24,95, ISBN 978 90 5826 535 7).

De combinatie van titel, illustratie en de toelichtende test op de omslag van het boek ‘Vrijbuiters en quaetdoenders’ is misleidend. Wie denkt een pakkend verhaal te lezen over rovers en boeven die tegen het einde van de zestiende eeuw, al dan niet in georganiseerd verband, het Vlaamse platteland teisterden, komt bedrogen uit en haakt na de inleiding af. Geïnteresseerden in de geschiedenis van de onmacht van het Spaanse gezag tegenover de macht van de Republiek waarmee de Zuidelijke Nederlanden tussen hamer en aambeeld verzeilden – daar gaat het boek over – komen met deze ‘pakkende’ combinatie van titel, illustratie en toelichting niet aan lezen toe. Dat is jammer, want Piceu laat met zijn gedetailleerde verslag zien hoe vooral Vlaanderen een speelbal werd in de geschiedenis door het falende formele Spaanse gezag in Brussel na 1584 en de feitelijke usurpatie door de Republiek. Dit machtsmisbruik eindigde overigens niet in 1609 met het Bestand, maar duurde voort totdat de politieke en militaire strijd om de zogenaamde Spaanse erfenis – nu tussen de Republiek en de Franse kroon – uiteindelijk gestreden was in 1713. Of was het toch pas in 1830 bij de totstandkoming van België? In die tussentijd werden de ontvoogde Zuidelijke Nederlanden geteisterd door vreemde legers die om de zoveel jaren op bezoek kwamen.

Hoewel deze toevoeging ver aan deze studie voorbij gaat, zou het naar mijn mening toch zinvol zijn geweest als Piceu met een dergelijk algemeen kader zou zijn begonnen. Daarmee krijgen de gebeurtenissen die de lezers worden voorgehouden een plaats in de loop van de geschiedenis: de Republiek die met militair en economisch geweld controle bleef uitoefenen over Vlaanderen na de ‘val van Antwerpen’.

Over quaetdoenders – boeven, schurken, rovers in de vroegmoderne terminologie – wordt niet meer gesproken, over vrijbuiters des te meer, zonder overigens dat altijd onmiddellijk duidelijk is wie dat nu waren. Soms zijn dat Spaanse soldaten, of deserteurs, dan weer troepen van malcontenten, vervolgens Staatse legerafdelingen of individuen die met consent of voor eigen rekening opereerden. Vooral blijken het toch min of meer geregelde troepen te zijn die vanuit Zeeland en het Staatse bolwerk Oostende op pad gingen en